

Mihajlović, Vladimir V. 2018. *Na granicama Balkana. L. F. Marsilji i rimska baština (1683–1701)*. Beograd: Balkanološki institut SANU, ISBN 978–86–7179–102–1

Knjiga Vladimira V. Mihajlovića, *Na granicama Balkana. L. F. Marsilji i rimska baština (1683–1701)*, predstavlja istraživanje istorije i recepcije rimskog nasleđa u okviru arheološke discipline u Srbiji pre svega, mada i šireg društvenog, istorijskog i političkog konteksta moderne Evrope. Kao povod i okosnica recepcije rimske baštine o kojoj piše Vladimir Mihajlović uzeti su ličnost i delo grofa Luidija Ferdinada Marsiljija (Luigi Ferdinando Marsigli) koji je u svojstvu habzburškog izaslanika radio na uspostavljanju austrijsko-osmanske granice na Dunavu nakon potpisivanja Karlovačkog mira (1699). Kao rezultat ovog angažmana, ali i Marsiljijevog ličnog interesovanja nastalo je monumentalno delo posvećeno Dunavu – *Danubius Pannonico-Mysicus* (1726) koje, u šest tomova, opisuje geografiju, starine, geologiju, astronomiju, te floru i faunu na prostoru srednjeg Podunavlja. Kao takvo, ovo delo predstavlja pionirski rad i preteču u proučavanju Podunavlja i Balkana nizu savremenih akademskih polja. Kako je već rečeno, Vladimir Mihajlović se u svojoj analizi Marsiljijevog dela prevashodno posvetio značaju i ulozi koje je ono imalo u kontekstu recepcije rimske baštine i razvoja arheološke discipline u Srbiji.

Istraživanje istorije arheološke discipline svodilo se, do pre neku deceniju, mahom na istoriju „velikih“ arheoloških otkrića, odnosno na faktografsko beleženje važnih datuma i okolnosti vezanih za terenska arheološka istraživanja i publikovanje njihovih rezultata. Takva intelektualna tradicija, ograničila je pisanje istorije arheologije na uvodne, odnosno propratne tekstove u okviru naučnih monografija koji su se, više ceremonijalno nego kritički, pozivali na

prethodnike koji su svojim radom ključno doprineli istraživanjima određenih arheoloških lokaliteta, perioda ili oblasti. Krajem 20. veka, međutim, došlo je do korenite promene u pristupu istraživanjima istorije discipline. Kritičko preispitivanje epistemoloških osnova nauke, kao i njene društvene uloge, podstaklo je istraživanje istorije nauke, pa tako i arheologije, u smislu razumevanja šireg društvenog konteksta u kojem su određene naučne pretpostavke i ideje nastale, te kako su preuzimane, prenošene i menjane shodno novonastalim društveno-političkim i kulturno-istorijskim okolnostima. Knjiga Vladimira Mihajlovića, posvećena liku i delu Luidija Ferdinada Marsiljija, upravo je izvrstan primer ovog novog pristupa u istoriji arheologije i svojevrsnog novog žanra u akademskom pisanju koji nastaje kao rezultat pomenute promene.

Sadržaj knjige *Na granicama Balkana. L. F. Marsilji i rimska baština (1683–1701)* podeljen je u sedam poglavlja, uključujući *uvodno* u kojem se obrazlažu teorijska i metodološka polazišta istraživanja. Drugo poglavlje, naslovljeno *Na granicama modernosti*, ima za cilj da predstavi doba naučne revolucije, odnosno okolnosti u kojima prošlost postaje predmet naučnog istraživanja i vrednovanja, što je bio ključni preduslov za nastanak Marsiljijevog dela. U trećem poglavlju pod naslovom *Granice Evrope*, Mihajlović iznosi iscrpnu biografiju i životni put L. F. Marsiljija, osvrćući se sa posebnom pažnjom na društvene i političke okolnosti koje su junaka ove studije učinile svedokom važnih istorijskih događaja, kao što je uspostavljanje austrijsko-osmanske granice nakon Karlovačkog mira. Sledeće poglavlje – *Na granicama Balkana*, posvećeno je Marsiljijevom delu *Danubius Pannonico-Mysicus* (1726), u kojem se, sledstveno antickvovskoj intelektualnoj tradiciji kojoj je pripadao, kao i ličnim životnim okolnostima, obrazlaže Marsiljijev pristup i metod pri nastanku ovog monumentalnog

dela. S obzirom na to da je Mihajlovićev povod za analizu ovog dela, pre svega, potreba da se razume recepcija rimske prošlosti u kontekstu nastanka i razvoja arheološke discipline, razumljivo je i očekivano to što je veći deo ovog poglavlja fokusiran na drugi tom Marsilijevog dela u kojem je izložen obuhvatan i sistematičan pregled materijalnih ostataka rimske prošlosti na prostoru srednjeg Dunava. Zaključujući ovim poglavljem prvi deo knjige, Mihajlović naglašava da je u skladu sa antikvarskim tradicijama 17. veka, Marsilji svojim savremenima doslovno otkrio antičku prošlost Balkana posvedočenu brojnim materijalnim ostacima rimskog doba. Otuda je, drugi tom *Danubijusa* vrlo brzo ušao u korpus kanonskih dela o Podunavlju i njegovoj prošlosti, ostavljajući u nasleđe potonjim istraživačima niz vrednosnih sudova koji su presudno uticali na arheološki pristup i tumačenje prošlosti ovog područja.

Pošto je u prethodnim poglavljima analiziran Marsilijev *Danubius Pannonico-Mysicus*, u pogledu društveno-istorijskog konteksta u kojem nastaje, intelektualne tradicije na koju se nadovezuje, kao i načina na koji predstavlja antičku prošlost, drugi deo knjige Vladimira Mihajlovića posvećen je recepciji Marsilijevog dela u okviru srpske arheologije (peto i šesto poglavlje). U zaključku, Mihajlović prepoznaje nekoliko hronoloških slojeva recepcije. U vremenu uspostavljanja arheologije kao naučne discipline u Srbiji, Marsilijev uticaj na razvoj interpretativnog okvira antičke arheologije bio je nesumnjiv, ali posredan, budući da su rezultati njegovog istraživanja bili prihvaćeni kroz studije Feliksa Kanica (Felix Kanitz). Drugim rečima, svrstan u korpus „najstarije literature“ Marsilji je tokom niza decenija zapravo retko čitan, iako je protokolarno često navođen kao preteča arheoloških istraživanja. Odnos prema ovom delu se u izvesnom smislu promenio tokom šezdesetih godina 20. veka, kada zbog početka

sistematskih arheoloških istraživanja u Đerdapu, Marsilijev *Danubius* postaje nezaobilazan priručnik prilikom rekognosciranja i planiranja terenskih istraživanja. Ovog puta, međutim, Marsilijevo delo je svedeno na koristan „atlas“ i orijentir za pronalaženje arheoloških lokaliteta, dok je njegov interpretativni doprinos i dalje ostao zanemaren i neosvešćen među ovdašnjim arheolozima.

U završnici svoje knjige, Mihajlović upravo pokušava da nadomesti ovo višedecenijsko površno prelistavanje Marsilijevog dela, ukazujući na njegova *dva toposa* koja su ključno odredila interpretativne okvire u istraživanju antičke prošlosti Balkana, opšteprisutne u srpskoj arheologiji sve do danas. Prvi topos odnosi se na konstruisanje predstave o Balkanu kao prostoru koji je određen *liminalnošću*, a drugi o rimskom vremenu kao njegovom *zlatnom dobu*. Opisujući Dunav kao prirodnu, administrativnu i civilizacijsku granicu još u vreme Rimljana, Marsilji je našao analogiju sa sopstvenim nastojanjem da, u ime Habsburške monarhije, tu granicu još jednom uspostavi, pretvarajući, tim putem, rezultat krajnje konkretnih političkih okolnosti u vanvremensku osobenost tla. S druge strane, otkrivajući tragove rimske prošlosti na ovom prostoru, Marsilji je, među prvima, predstavio Balkan kao područje rimskog „zlatnog doba“, pripisujući mu tim putem drevno i plemenito poreklo. Izrazita zastupljenost obe ove predstave o Balkanu u radovima kasnijih istraživača, potvrđuje nesumnjiv uticaj Marsilijevog dela u razvoju interpretativnog okvira srpske arheologije sve do danas. Nesumnjiv doprinos Mihajlovićeve monografije, pak, leži u činjenici da je nakon višedecenijskog zanemarivanja, Marsilijevo delo iznova „pročitano“, otkrivajući ovog puta ne samo to kako razumemo rimsku prošlost, već još i više način na koji smo došli do takvog razumevanja.

Zorica Kuzmanović